

2010 лютий № 4 (191)

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

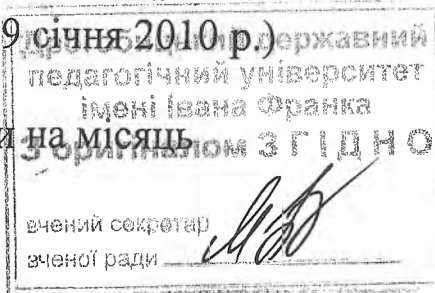
Частина I

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 14441-3412 ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(філологічні науки)
Бюлетень ВАК України. – 1999. – № 4 (12)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

(протокол № 6 від 29 січня 2010 р.)

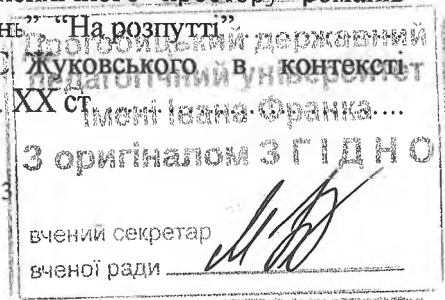
ЗМІСТ

Дослідження літературного процесу північно-східного регіону України

1. **Богданова Л. М.** Художнє бачення материнства у творах Тараса Шевченка та Марка Вовчка 5
2. **Бондаренко О. Е., Сиротенко В. П.** Те, чим схвильована душа (Поетичні роздуми і тривоги викладачів Донбаської державної машинобудівної академії) 11
3. **Галич О. А.** Олесь Гончар і Михайло Шолохов 21
4. **Горболіс Л. М.** Охоронний модус рідної мови на чужині (на матеріалі листів П. Грабовського) 30
5. **Климашевська М. В.** Специфіка публіцистичних нотаток (на прикладі “Листів з України Наддніпрянської” Бориса Грінченка) 36

Вивчення літературного процесу, творчості окремих письменників, пов'язаних зі Слобожанщиною

6. **Бібік В. Б.** Хронотоп дороги в романі В. Підмогильного “Місто” 43
7. **Бровко О. О.** Слобожанський текст Олеся Досвітнього 50
8. **Веретейченко І. А.** Трансформація західноєвропейської гностичної традиції у творчості Григорія Сковороди 56
9. **Гавриленко О. Л.** Мотиви кохання в ліриці Г. Половинка ... 62
10. **Домчук М. П.** Слобожанська душа на межі тисячоліть: Володимир Затулівітер 67
11. **Кириченко Ю. С.** Образ оповідача-провінціала в романі Г. Квітки-Основ'яненка “Пан Халявський” 72
12. **Ковпик С. І.** Мікропоетика “авторських” елементів і компонентів текстів п'єс Г. Квітки-Основ'яненка 1827 – 1830 років 78
13. **Майборода Н. В.** Донецький степ у художньому світі Спиридона Черкасенка 86
14. **Максименко О. Л., Сиротенко В. П.** Слово А. Тарана – філософська лірика сучасного життя 91
15. **Матвеєва Т. С.** Символіка психічного простору романів Б. Грінченка “Сонячний промінь” “На розпутті” 96
16. **Москвич Ю. В.** Поезія С. Жуковського в контексті української літератури 80-х рр. XX ст. 102

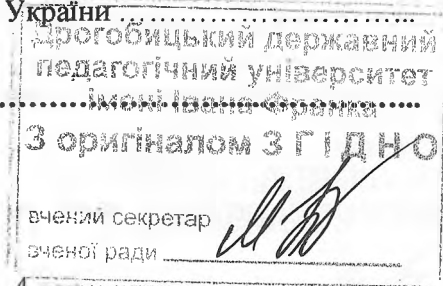

Інтерпретація літературних творів

17. **Веретюк Т. В.** Опозиційні образи: роман Ігоря Муратова “У сороцці народжений” 110
18. **Винар С. М.** Міфологічний мотив як комунікативний чинник множинності рецепції художнього твору 118
19. **Гречаник І. П.** Науково-фантастичний простір у повісті Олеся Бердника “Катастрофа” 123
20. **Дуброва О. В.** Філософсько-антропологічні інтенції поезії Волта Вітмена та Богдана-Ігоря Антонича 128
21. **Дубровська А. С.** Опозиція “Дім” / “Антидім” у романі В. Винниченка “Хочу!” 135
22. **Зимомря І. М.** Феномен Івана Франка: знаковість творчості у контексті німецькомовного культурного простору 144
23. **Калина Н. Ю.** Від екзистенції особистості – до національної онтології: художньо-філософська своєрідність осмислення екзистенціальної проблематики у прозі Р. Андріяшика 149
24. **Когут О. В.** Архетипні образи: Він і Вона в сюжетах сучасної української драматургії 155
25. **Колкутіна В. В.** Шляхи трансформації понять “вічний образ” та “вічна ідея” в рецепції Дмитра Донцова: історичний модус 162
26. **Лучицька М. Є.** Авторська свідомість як віддзеркалення повоеєнних реалій у гетеродієгетичному наративі діалогії Є. Гуцала “Шкільний хліб” 169
27. **Мажара Н. С.** Інтерпретація мемуарів: жанр чи метажанр 184
28. **Медоренко О. М.** Ретроспективна саморефлексія жанру автокоментаря в центрі епістолярного прототексту 188

Журналістика та видавнича справа Сходу України

29. **Акіншина І. М.** Висвітлення питань промислового стану Донбасу на сторінках преси періоду 1941 – 1942 рр. 195
30. **Біловол Ю. Є.** Синтаксична структура заголовків творів письменників-публіцистів 201
31. **Майструк Я. А.** Журналістика, видавнича справа та рекламна діяльність на Сході України 206
- Відомості про авторів** 214

УДК 821.161.2.09+929 Франко

І. М. Зимомря

ФЕНОМЕН ІВАНА ФРАНКА: ЗНАКОВІСТЬ ТВОРЧОСТІ У КОНТЕКСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Німецькомовний простір із його вагомими культурними здобутками посідав особливе місце в духовних зацікавленнях Івана Франка. І попри значну часову дистанцію їхній ефект і надалі зберігає контекстуальну суголосність запитам суспільно-гуманітарних наук ХХІ століття за умов, коли йдеться про художньо-естетичне осмислення питань наступності досвіду та взаємодії традиції й новаторства. У цьому контексті важливо виокремити звучання німецькомовного простору як домінанти на сучасному етапі існування багатьох парадигм, пов'язаних з поняттям “простір” за сферами його впливу: “геополітичний простір”, “транснаціональний простір”, “європейський простір”, “етногеографічний простір”, “пострадянський простір”, “регіональний простір”, “мовний простір”, “культурний простір”, “гуманітарний простір”, “інтелектуальний простір”, “медіапростір”, “національний інформаційний простір”, “економічний простір”. В епоху, на яку припали головні віхи життя та творчості Івана Франка, з увиразненого вище масиву дієвим був “геополітичний простір”. Його визначальні стрижні були пов'язані з німецькомовним культурно-політичним обширом, що обіймав передусім географічні межі Австро-Угорщини та Німеччини. Таким чином, ідеться про певний феномен, який, незважаючи на свою неоднорідність, усе ж нерідко позитивно впливав і певною мірою впливає й досі на суспільно-політичне життя Європи. Зрозуміло, не ведемо мову про так зване “культуртрегерство”, що мало місце у загальному процесі взаємодії національних культур різних народів у вимірах як позитивних, так і від'ємних. У нашому контексті цей термін згаданий у схвальному ключі у сполучі з багатогранною діяльністю Івана Франка як філософа, громадсько-культурного та освітнього діяча, винятково плідного посередника на рівні міжкультурного обміну, у першу чергу, як перекладача. Так, в українську літературу завдяки його інтерпретаторській діяльності органічно увійшли твори, зокрема, таких представників німецькомовного письменства, як Г. Е. Лессінг, Й. В. Гете, Ф. Шіллер, Ф. Геббель, Ф. Гельдерлін, Г. Гайне, Г. Гервег, Ф. Фрайліграт, Н. Ленау. Заслуги І. Франка-перекладача особливо примітні, якщо вести мову про “аргументовану доцільність засвоєння надбань певної національної літератури крізь призму її інтерпретації різними мовами народів світу” [2, с. 18].

Український мислитель справедливо розумів сутність “культуртрегерства” не з огляду на його асортименту “наднаціональну”

144

вчений секретар
вченої ради

матр
(Г. В.
Г. В.
Й. Г.
(Г. А.
А. Б.
М. О.
знав
освіт
конк
моде
зокре
секре
сучас
літер
Мом
та ін.

куль
Шіл
на ку
своє
дина
на т
захід
різни
прим
Фран
XIX
недв
Росії
кільк
насам
пото
слов
Евро
Росії
наці
украї
слов
упос
захис

ідент
увагу

матрицю, а на його значні здобутки, наприклад, у галузях філософії (Г. В. Ф. Гегель, І. Кант, Й. Г. Фіхте, А. Шопенгауер), історії (Й. К. Енгел, Г. В. Лайбніц, Т. Момзен, А. Л. Шлецер), педагогіки (Г. Кершенштайнер, Й. Г. Песталоцці, Ф. Фребел, З. Фройд, Р. Штайнер), музикознавства (Г. Адлер, Е. Ганслік, Р. Шуманн) та передусім – філології (Ф. Бопп, А. Брюкнер, П. Гайзе, Й. Г. Гердер, В. Грім, Я. Грім, В. Гумбольдт, М. Опіц, А. Шлайхер, Ф. Шлегел). Без сумніву, Іван Франко досконало знав про досягнення репрезентантів німецькомовного культурно-освітнього простору і, як правило, визнавав їх крізь призму конкретизуючої норми для існуючих на зламі ХІХ – початку ХХ століть моделей суспільно-гуманітарного характеру [1, с. 39]. Це засвідчують, зокрема, такі його праці, як “Задачі і метод історії літератури” (1891), “Із секретів поетичної творчості” (1898), “Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах” (1898), “Українсько-руська (малоруська) література” (1898 – 1899), “З останніх десятиліть ХІХ в.” (1901), “Теодор Момзен” (1903), “Момзен і слов’яни” (1904), “Австрійська криза” (1906) та ін.

Іван Франко, оцінюючи благодатний ґрунт німецькомовного культурного простору з проекцією на таких його носіїв, як Лессінг, Гете, Шіллер, Гайне, Штіфтер, Розеггер, Моцарт, Бах, Бетховен, орієнтувався на культурологічну та історичну типологію, досвід художньої творчості, своєрідність традицій європейського культурного регіону, а також на динаміку історичних, суспільних, мистецьких процесів, що відбувалися на теренах Австро-Угорщини та Німеччини. І це закономірно, бо ж західноукраїнські етнічні землі – Буковина, Галичина, Закарпаття – за різних епох були складовою частиною німецькомовного ареалу. Його примітна ознака полягала у вимірах соціологічного синтезу. Про це Іван Франко опосередковано писав у ґрунтовній студії “З останніх десятиліть ХІХ в.”, коли підносив стан європейської гуманістичної спрямованості, недвозначно порівнююачи з важким становищем української справи в Росії: “Удар, який заборонив українське слово в Росії, викинув за кордон кількох високо талановитих і широко освічених людей (йдеться насамперед про Михайла Драгоманова – І. З.) і зробив те, що вони не потонули в морі російської науки й публіцистики, а винесли українське слово на широку європейську арену... Ся перша українська еміграція в Європу відіграла немаловажну роль у розвії вільнолюбних ідей у всій Росії...” [5, с. 346]. Тут упадає в око контекст часово-тематичної націленості, що постає злободенною і для сучасного стану українознавства у широкому розумінні цього слова; бо ж “українське слово” – у Франковому трактуванні – і в обставинах сьогодення є уполісвідженим, власне, таким, що потребує системного державного захисту.

Геополітична специфіка, без сумніву, мала вплив на культурну ідентичність німецькомовного простору. У зв’язку з цим і заслуговує на увагу питання про значення екстериторіальних центрів української

культури, які у різні десятиріччя XIX – XX ст. функціонували у Берліні, Відні, Гайдельберзі, Галле, Геттінгені, Дрездені, Лайпцігу, Лозанні, Мюнхені, Пешті, Празі, Тюбінгені, Цюріху, Штуттгарті. Звісно, не в усіх названих містах ці осередки набули якісно стабільної репрезентації духовних устремлінь українського народу. Проте Берлін, Відень, Прага, Мюнхен, де особливо у першій половині XX ст. функціонували наукові, культурно-освітні інституції, а окремі з них діють і досі, найбільше спричинилися до утвердження націоцентричних координат української діаспори загалом. Так, у 20-х рр. значною була популяризаторська діяльність Українського наукового інституту у Берліні. У його стінах працювали такі видатні українські діячі, як Дмитро Дорошенко, Іван Мірчук, Дмитро Чижевський, Зенон Кузеля та ін. Що ж до контактів з екстериторіальними центрами Івана Франка, то найбільш тісними вони були з духовним життям Відня. І цей зв'язок не був одностороннім. Це підтверджує хоча б той факт, що його вірш “Каменярі” (1878) вже 1880 року побачив світ у віденському журналі “Heimat” під назвою “Die Steinbrecher” у німецькомовному перекладі Г. Штробаха [8]. І таких прикладів зацікавлень творчістю Івана Франка з боку носіїв німецькомовного світу упродовж 1880–1916 рр. справді багато, якщо узагальнювати питання рецепції доробку українського письменника в Австрії та Німеччині. До речі, за слушною оцінкою сучасного австрійського прозаїка та літературознавця, уродженця Дрогобиччини Адама Зелінського, “великою заслугою Івана Франка було створення такого зразкового письма, яким зацікавилася Центральна та Західна Європа. А його поема “Мойсей” назавжди вписалася до класики європейської літератури” [4, с. 32]. Аналогічну думку висловив ще на початку 60-х рр. Гюнтер Витженс (1922 – 1991) [9, с. 211]. А під час Міжнародного симпозіуму Юнеско “Іван Франко і світова культура”, що відбувся 11-15 вересня 1986 року, визначний славіст, бібліограф і перекладач з Відня обґрунтував приналежність Івана Франка як “австрійського автора” до художнього письменства Австрії [10, с. 54]. Наведені оцінки потверджують факт визнання місця та значення українського автора для німецькомовного культурного простору.

У системі історико-теоретичних знань про Україну загалом та духовні змагання українського народу – зокрема, важливу роль, крім столиці Австрії, відіграє Берлін. Тому й не дивно, що саме тут 1963 року з ініціативи видатного німецького історика-славіста Едуарда Вінтера (1896 – 1982) та його співпраці з українськими літературознавцями Олександром Білецьким (1884 – 1961) й Іваном Бассом (1907 – 1984) вийшов друком ґрунтовний збірник головних німецькомовних праць Івана Франка з історії та культури України [7]. Вони – однозначна ілюстрація суттєвого внеску творця роману “Для домашнього вогнища” у розвиток німецькомовної прози на зламі XIX – початку XX століть. До слова, цей високохудожній твір дійшов до німецького читача 1898 року у тридцять трьох номерах газети “Vorwärts” (“Вперед”) під назвою “Am

häuslichen Herd” без вказівки на ім'я перекладача (за твердженням М. Зимомря, твір переклала з польсьмовної версії Феліція Прухнікова) [11, с. 141]. До заслуг Едуарда Вінтера слід долучити і його реалізацію проекту – організацію форуму, присвяченого відзначенню у 1964 році 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Матеріали цієї міжнародної конференції склали збірник наукових праць “Революційний демократ Тарас Шевченко” [12]. Він з'явився 1976 року окремим виданням за редакцією Е. Вінтера та Г. Яроша [6].

Питання про німецькомовний простір у духовних зацікавленнях Івана Франка виявляє очевидний універсалізм його багатогранної натури. Цей універсалізм набуває контекстуальної суголосності запитам суспільно-гуманітарних наук ХХІ століття. Квінтесенцію стосовно Франкового багатства як особистості сформулював Євген Маланюк у статті, присвяченій сторіччю від дня народження Каменяря: “Світ його (Франка – І. З.) почувань, внутрішні “стихії” його ества, бурі й негоди його серця є завжди контрольовані потужною, але й формотворчою силою розуму” [3, с. 86]. Справді, феномен І. Франка є яскравим втіленням його саморелізації як художника слова, а також інтерпретатора мистецьких вартостей, що постають під пером мислителя новаторською версією ренесансно-реформаційного характеру.

Література

1. **Зимомря І.** Модель діалогізації прози К. Е. Францоza : феномен мультикультурності і художній час / Іван Зимомря // І. М. Зимомря. Австрійська література : моделі рецепції тексту. Монографія. – Дрогобич-Тернопіль : Посвіт, 2009. – С. 38–48;
2. **Зимомря М.** Німецька література в оцінках та інтерпретаціях Івана Франка: дискурс рецепції / Микола Зимомря // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. Випуск 42. – К., 2009. – С. 15–18;
3. **Маланюк Є.** Франко незнаний / Євген Маланюк // Євген Маланюк. Книга спостережень. Т. 1. – С. 86–88;
4. **Проф. Адам Зелінскі.** Doctor Honoris Causa Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [за ред. : М. Зимомря, І. Зимомря, Я. Лопушанський]. – Дрогобич, 2009. – 70 с.
5. **Франко І.** З останніх десятиліть ХІХ в. / Іван Франко // Іван Франко. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. З останніх десятиліть ХІХ в. – Дрогобич : Відродження, 2008. – С. 333 – 398.
6. **Der revolutionäre Demokrat Taras Shevchenko : 1814 – 1861; Beiträge zum Wirken des ukrainischen Dichters und Denkers sowie zur Rezeption seines Werkes im deutschen und im westslawischen Sprachgebiet** / [hrsg. von Eduard Winter, Günther Jarosch]. – Berlin : Akademie-Verlag, 1976. – 189 S.
7. **Franko I.** Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine : Ausgewählte deutsche Schriften des revolutionären Demokraten, 1882–1915 / Ivan Franko ; [hrsg. von Eduard Winter, Peter Kirchner]. – Berlin : Akademie-Verlag, 1963. – 577 S.
8. **Franko I.** Die Steinbrecher // Heimat. Illustriertes

Familienblatt. – Wien : Schottländer Verlag, 1880. – Nr. 12. – S. 18.
9. Wytrzens G. Rezension zu : I. Franko. Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine / Günther Wytrzens // Wiener Slavistisches Jahrbuch 11. – Wien, 1964. – S. 211 – 213. 10. Wytrzens G. Zum literarischen Schaffen Frankos in deutscher Sprache / Günther Wytrzens // Іван Франко і світова культура. Кн. 1. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 51 – 59; 11. Zymomrja M. Deutschland und Ukraine : Durch die Abrisse zur Wechselseitigkeit von Kulturen / Mykola Zymomrja. – Fürth : Flacius-Verlag, 1999. – 156 S. 12. Zymomrja M. Die Rezeption Taras Schewtschenkos im deutschen Sprachgebiet vor 1917 / Mykola Zymomrja // Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas. – Bd. XXII. / Hrsg. von Eduard Winter, Günther Jarosch [Джерела й студії до історії Східної Європи. Т. XXII / За ред. Е. Вінтера, Г. Яроша. – Берлін, 1976]. – Berlin, 1976. – S. 115 – 167.

Зимомря І. М. Феномен Івана Франка: знаковість творчості у контексті німецькомовного культурного простору

У статті автор приділяє увагу розгляду феномену Івана Франка з погляду знаковості його творчості в контексті німецькомовного культурного простору. Феномен творчого доробку Івана Франка виступає яскравим втіленням його самореалізації як митця слова в українській літературі.

Ключові слова: феномен, знаковість, літературні роботи, контекст, культурний простір.

Зимомря И. М. Феномен Ивана Франко: знаковость творчества в контексте немецкоязычной культурной среды

В статье автор уделяет внимание рассмотрению феномена Ивана Франко с точки зрения знаковости его творчества в контексте немецкоязычной культурной среды. Феномен творческого наследия Ивана Франко выступает красочным воплощением его самореализации как мастера слова в украинской литературе.

Ключевые слова: феномен, знаковость, литературные работы, контекст, культурное пространство.

Zymomrja I. M. The phenomenon of the Ivan Franko: symbolic of the artistic works in the context of the German-speaking cultural territory

In article author pays attention to the phenomenon of the Ivan Franko's symbolic in the artistic works in the context of the German-speaking cultural territory. The phenomenon of the Ivan Franko is the remarkable event in the Ukrainian literature.

Keywords: space, the phenomenon, symbolic, artistic works, context, cultural territory.